

ՀՐԱՀԱՆԳ

ԽՈՐՀՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ, ԱՆԱՍՆԱԳԱՀԱԿԱՆ
ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՖԵՐՄԱՆԵՐՈՒՄ ՅԵՎ ԿՈՒՆԵՏԻՎ
ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ ԿԱՇՎԵՀՈՒՄԲԸ
ԴԵՐԹԵԼՈՒ, ԱՂԵԼՈՒ, ՊԱՀԵԼՈՒ,
ՀԱՆՁՆԵԼՈՒ, ՅԵՎ ՊԼԱՊԱՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ.

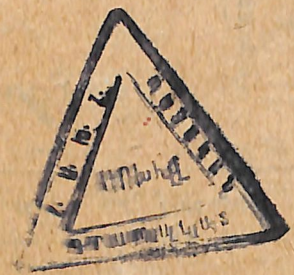
678 1338.1/1000

29 JAN 2018 9/10

ՄԱՅՈՒՆՔԱԳՈՏԿՈՒԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ

ՀՐԱՀԱՆԳ

ԽՈՐՀՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ,
ԱՆԱՍՆԱՊԱՀԱԿԱՆ-ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՖԵՐՄԱՆԵՐՈՒՄ
ՅԵՎ ԿՈՆՏՆԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ ԿԱՇՎԵՀՈՒՄՔԸ
ՔԵՐԹԵԼՈՒ, ԱՂԵԼՈՒ, ՊԱՀԵԼՈՒ, ՀԱՆՁՆԵԼՈՒ ՅԵՎ
ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ.

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1935

1/2

Հաստատում եմ
 ԽՍՀՄ-ի հողօրդինսի
 տեղակալ՝ ՅԻԼԿՈ
 ԽՍՀՄ Խորհտնտնության
 ներք ժողկոմի տեղակալ
 ԳԵՐԶԻԿՈՎ
 20/12—1933 թ. № 18302

ՀՐԱՀԱՆԳ

ԿԱՇՎԵՀՈՒՄՔԸ ԲԵՐԹԵԼՈՒ, ԱՂԵԼՈՒ, ՊԱՀԵԼՈՒ ՅԵՎ
 ՀԱՆՁՆԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԽՈՐՀՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ.
 ԱՆԱՍՆԱՊԱ ԱԿԱՆ-ԱՊՐԱՆՔԱՅԻՆ ՅԵՐՄԱՆԵՐԻ ՅԵՎ
 ԿՈՒՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

1. ՄՈՐԹԻՆ ԲԵՐԹԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

1. Նախքան մորթելն անհրաժեշտ է մաքրել
 անասունի մորթին: Մորթին պետք է մաքրել
 փափուկ խողանակով կամ ծղոտով, վորպեսզի
 անասունի կաշին չճանկոտովի: Յեթե անասունը
 շատ կեղտոտ է, ապա նրան նախապես պետք
 է լողացնել ախպես, վոր մորթելու ժամանակ
 նա արդեն չորացած լինի: Չմեռն անասուններին
 պետք է լողացնել տաք շենքում, իսկ յեթե այդ-
 պիսի շենք չկա, ապա չպետք է լողացնել, այլ
 միայն մաքրել կաշին: Վոչխարներին մորթելուց
 առաջ չպետք է լողացնել:

1-34289

Գատ. խմբագիր՝ Ս. Խաչատրյան
 Տեխ. խմբագիր՝ Պ. Սարգսյան
 Մրրագր. է՝ Գար. Հակոբյան

Գլավելի լիազոր № 320

Հրատ. № 161, պատվեր № 751 տիրաժ 2000

Հանձնված է արտադրության 1934 թ. դեկտեմբերի 29-ին

Ստորագրված է տպագրելու 1935 թ. հունվարի 13-ին

Գյուղհրատի տպարան, Յերեան, Նալբանդյան № 50

Անասունների մորթին մաքրելիս պետք է լավ մաքրել նրանց կողքերը, բզեքը և փորը: Սա վերաբերում է հատկապես խոշոր յեղջուրավոր անասուններին:

2. Կեղտոտությունը քցում է մորթու վորակը և արժեքը, փորի համար պետք է թեքերթելու և թե հետադայում աղելու, պահելու ու տեղափոխելու ժամանակ մորթին չկեղտոտել:

3. Անասունները պետք է մորթվեն մաքուր շենքերում (սպանդանոցում կամ սպանդանոցային հրապարակում), մաքուր հատակի կամ փրովածքի վրա: Սատկած անասունների մորթին պետք է քերթել ուտիլ-գործարաններում կամ ուտիլ-ուստանովկաներում, իսկ վարտեղ այդպիսիք չկան՝ անասունների պերեզմանոցում:

4. Մորթելիս անասունի կոկորդը (վիզը) պետք է կտրել յերկարությամբ և վոչ թե լայնությամբ: Կտրվածքի տակ պետք է մի տաշտ դնել, վոր ամբողջ արյունը նրա մեջ հավաքվի և անասունի մարմնի տակը չգնա:

5. Մորթին քերթելիս պետք է պահպանել հետևյալ կանոնները.

ա) Մորթին պետք է քերթել վոչ միայն մարմնի վրայից, այլ անպայման նաև գլխից ու վոտներից՝ մինչև ումբակները: Պոչը պետք է քերթել մինչև նրա ծայրի փունջը:

բ) Փորի և կրծքի վրա մորթին պետք է կտրել ուղիղ մեջտեղով, իսկ խոզերինը՝ վոչ թե ուղիղ փորի մեջտեղով, այլ աջ կամ ձախ ծծերի գծով:

գ) Վոտքերի վրա կտրվածքն արվում է ներսի կողմից և տարվում է յետևի վոտերը՝ վազքի հողի վրայով դեպի փորի կտրվածքը (և վոչ թե դեպի հետանցքը), իսկ առջևի վոտքերինը՝ դեպի կրծոսկրի գազաթը:

դ) Մորթիները պետք է քերթել առանց ծակելու և կտրատելու:

յե) Քերթելիս ականջները չպետք է կտրել ու դեն ձգել, այլ պետք է թողնել մորթու վրա:

զ) Պոչի ծայրի փունջը նույնպես պետք է թողնել մորթու վրա:

ե) Յեղջուրները (կոտոշները) և գանգի վոսկրը չպետք է թողնել մորթու վրա:

ը) Վոչ ուշ, քան քերթելուց 2—3 ժամ հետո, թարմ մորթին պետք է հանձնել մթերող կազմակերպության մոտակա մթերման կետին:

6. Հիշյալ 2—3 ժամվա ընթացքում մորթին պետք է պահել՝ ամուր գով, իսկ ձմեռը՝ վոչ ցուրտ շենքում, վորպեսզի մորթին ամուր տաքից չփչանա, իսկ ձմեռը ցրտից չսառչի: Յեթե հնարավոր չե քերթած կաշին 2—3 ժամվա ընթացքում հանձնել, ապա պետք է քերթելուց հետո կաշին թողնել մի կես ժամ, վոր սառչի և ապա աղի:

2. ՄՈՐԹԻՆԵՐ ԱՂԵԼՈՒ (կոնսերվելու) ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

7. Ամբողջ կաշվեհումքը կտր տարին պետք է կոնսերվվի աղելու միջոցով: Միայն առանձին դեպքում, Սայուզգագոտկոժի հատուկ կարգադրությամբ (փորն արվում է նրա մթերման կետերի միջոցով), փոշխարի, այծի, կաթնակեր հորթի (опоек) և քուռակի մորթիները կոնսերվվում են չորացնելու միջոցով:

ԾԱՆՈԹ.— Ուղբեկատանում, Թուրքմենստանում, Գիրգիզիայում, Կարախալպակիայում և Հար. Կադակստանում (այսինքն՝ շոգ կլիմա ունեցող շրջաններում) գարնանը և ամռանը փոշխարի, այծի, կաթնակեր հորթի և խոտակեր հորթի (выросток) մորթիներն աղելուց հետո 1—2 օր չորացվում են:

Այս դեպքում աղելիս աղը մորթու վրա պետք է արորել ձեռքով, իսկ զրանից հետո հիշյալ մորթիները չորացնել և նրանց հետ վառվել այնպես, ինչպես հիշված է սույն հրահանգի 10 և 13-րդ կետերում:

8. Սառեցնելը գցում է մորթու փորակն ու արժեքը, փորի պատճառով արգելվում է առեցնել մորթիները:

9. Կաշվեհումքն աղել ներքոհիշյալ յերկու ձևերից մեկնումնկով:

Աղելու առաջին ձևով

ա) Կաշվեհումքն աղի լուծույթի (սուզլուֆի) մեջ թաթախելով և ապա, տուզլուքից հանելուց հետո, վրան աղ ցանելով, և

բ) Միայն աղ անելով:

Խոշոր յեղջյուրավոր անասունների, ձիերի և ուղտերի մորթիներն ամենից լավ է աղել առաջին յեղանակով, այսինքն՝ տուզլուքի մեջ թաթախելով: Դրա համար պետք է տակառի կամ տաշտի մեջ պատրաստել աղի լուծույթ՝ տուզլուք:

Ամանի մեծությունը և աղի ջրի քանակությունը կախված են մորթիների քանակից ու քաշից: Կաշվի յուրաքանչյուր 10 կիլոգրամի համար պահանջվում է. ա) մոտավորապես 70 լիտր տարողությամբ տակառ կամ տաշտ (ամանը պետք է ամուր լինի), բ) 26—30 լիտր ջուր և գ) 9—10 կիլոգրամ աղ: Ցեթե մորթիներն ավելի յեն կշռում, ապա համապատասխան չափով պետք է վերցնել ավելի մեծ աման և ավելի շատ ջուր և աղ:

Ջրի մեջ աղը պետք է լավ խառնել, փոր նա ամբողջապես լուծվի և ապա պետք է փորոշել տուզլուքի թնդությունը: Դրա համար գործ

ե ամփուս խտաշափ (արիոմետր) կոչված գործիքը: Յեթե աղը վերցված ե բավականաչափ և նա ամբողջապես լուծվել ե, ապա արիոմետրը ցույց կտա 24-աստիճան, համենայն դեպս 20 աստիճանից վոչ պակաս: Հենց դա ե տուզլուքի համար պահանջվող խտությունը: Նախ քան մորթիները տուզլուքի մեջ մտցնելը, նրանց պետք ե լվանալ: Լվանալու համար մորթին պետք ե փրուել հատակի կամ հարթ փռվածքի վրա գլխիվայր (верх междрой) դեպի վեր, և վրան պետք ե ջուր լցնել ու փափուկ ավելով լվանալ արյունն ու կեղտը: Ապա մորթին պետք ե շուռ տալ բերդոտ կողմով դեպի վեր և նույն ձևով լվանալ այդ յերեսը: Ջուր լցնելով և թիակի ոգնությամբ մորթին ճզմելով պետք ե վողջ կեղտը վերացնել: Լվացած մորթիները պետք ե գցել տուզլուքի մեջ այնպես, վոր ամբողջ մորթին ծածկվի տուզլուքով: Տուզլուքի մեջ գցած մորթիների վրա դրվում ե մի տախտակ, վորը չի թողնում մորթիներին յերես բարձրանալ: Տուզլուքի մեջ մորթիները պահվում են 24-ժամ, վորից հետո հանվում են և կախվում տակառի, կամ տաշտի վրա այնպես, վոր $1\frac{1}{2}$ -ից—2 ժամվա ընթացքում աղաջուրը մորթուց հետ թափվի տակառի կամ տաշտի մեջ: Տուզլուքը կարելի յե ոգտագործել 2—3 անգամ՝ ամեն անգամ ուժեղացնելով աղի

թարմ լուծույթով: Յեթե տուզլուքն ողտագործվում ե մեծ ընդմիջումներով, որին ահ, ամառը՝ 5-որվա, իսկ ձմեռը՝ 15—20 օրվա, ապա նա արդեն հնացած ե լինում և անհրաժեշտ ե այդպիսի դեպքերում հին տուզլուքը թափել և նորը պատրաստել: Յերբ տուզլուքը մորթիների վրայից հոսում վերջանում ե, մորթիները փռում են մաքուր հատակի կամ տախտակամածի վրա մեղրալույով դեպի վեր, մեկը մյուսի վրա, և ամեն մի մորթու վրա ցանվում ե մաքուր և չոր աղ՝ մորթու կշռի $\frac{1}{5}$ -ականի չափով ($15—20\%$): Այս վիճակում մորթիները փռում են 3-օր, վորից հետո փաթաթվում են:

Յեթե մորթիները թփով քիչ են (տասից պակաս), նրանց կարելի յե աղելուց հետո ուղղակի փաթաթել: Փաթաթել հետևյալ ձևով: Սկզբում՝ գլխամասը, այնպես, վոր նա ընկնի առջևի յերկու վոտերի արանքը, ապա թեթև կերպով ծալել հետույքամասը պոչի հետ միասին, վորից հետո ծալել յերկու կողերն այնպես, վոր նրանց յեզրերը միմյանց առնեն մորթու մեջ տեղում: Մորթու բոլոր այս մասերը պետք ե թեթև կերպով աղել բրդի կողմից: Նրանից հետո մորթին պետք ե մեջքի յերկարությամբ ծալել, մեկ ել ծալել դրան հակառակ ուղղությամբ՝ յերեք տակ: Փոքր մորթիները հավրում են ուղղա՛լի յերեք տակ, առանց Բեջբի

յերկարությամբ ծախելու: Փաթաթած մորթիները պետք է դնել չոր և զով տեղ. ավելի լավ է անմիջապես տանել ու հանձնել մթերման կետին:

Աղելու յերկրորդ ձևը

Յուրաքանչյուր մորթի փովում է մաքուր հատակի կամ տախտակամածի վրա՝ մեզդրայով դեպի վեր. մանրամասն ուղղելուց հետո, պետք է լավ աղել կորեկի հատիկի մեծությամբ մանրած չոր և մաքուր աղով: Պետք է աղել մորթու ամբողջ մակերեսը: Ծախսելիք աղի քանակը կախված է մորթու քաշից: Չմեռ պետք է ծախսել մորթու քաշի 1/3-ի չափից փոչ պակաս, այսինքն՝ որինակ, յեթե մորթին կշռում է 15 կիլոգրամ, պետք է ծախսել 5 կիլոգրամից փոչ պակաս աղ: Ամրանը պետք է ավելացնել յուրաքանչյուր մորթու քաշի ամեն մի կիլոգրամի համար գործածվող աղի քանակը՝ հասցնելով մինչև 500 գրամի: Մորթու հաստ տեղերում, ինչպես նաև գլխամասում, թաթերում և կողերում աղը պետք է ձեռքով լավ տրորել: Աղելուց հետո մորթին փաթաթվում է ափսպես, ինչպես կատարվում է տուղլուքով աղելու դեպքում:

Ձմրանը մորթիները թե մեկ և թե մյուս լեղանակով պետք է աղել տաքացվող շենքում. փորպեսզի մորթիները չսառչեն և լավ ուտեն աղը:

(ցուրտ տեղում աղը լավ չի լուծվում, փորի պատճառով ել մորթին լավ չի աղվում):

Մանր կաշվեհումքի չորացումը կատարվում է գարնանը, ամռանը և աշնանը՝ վերելից ծածկված տեղերում, փորոնք պետք է ափսպես շինված լինեն, փոր անասունները ներս չմտնեն ու մորթիները չտրորեն, իսկ ձմռանն այդ չորացումը կատարվում է հատուկ չորանոցներում, փորտեղ այդպիսիք կան:

Ամառային չորանոցները պետք է բաց լինեն ամեն կողմից, կամ գոնե յերկու հանդիպական կողմերից, փոր քամի խաղա և կաշիները չուտ չորանան:

Չորանալու համար մորթիները պետք է փռել փայտի չոր և հարթ ձողերի վրա և փոշ թե պարանի, մավթուլի կամ ճաղերի վրա:

Մորթին փովում է փայտի ձողերի վրա մեզդրայով դեպի վեր՝ մեջքի յերկարությամբ, թաթերն ու կողերը դեպի ցած:

Մորթիները չպետք է ձգել: Կողերին, թաթերին ու գլխամասին պետք է ամրացնել փոքրիկ ձողիկներ, փորպեսզի մորթու այդ մասերը կուչ չգան:

Մորթիները պետք է լավ չորացնել: Մորթու լավ չորացած լինելը փորոշվում է գլխամասը և հետույքամասը շոշափելով:

Յեթե այդ մասերը չոր են, նշանակում է չորացել եւ եւ ամբողջ մորթին:

Վոչխարի եւ այծի մորթիները մեղգրայի կողմից չորացնելուց հետո պետք է շուռ տալ եւ չորացնել բրդի կողմից, փռելով մորթին բրդոտ կողմով դեպի վեր՝ մաքուր հատակի կամ տախտակամածի վրա:

Փռելիս մորթիները պետք է բաց անել, ուղղել զգուշությամբ, վորպեսզի մեջքի ուղղությամբ, ծալված տեղում, մորթին չկտրտվի:

11. Կոնսերված մորթիներն առանց հետաձգելու պետք է հանձնվեն մոտակա մթերման կետին:

3. ՄԹԵՐՔՆԵՐԸ ԿՈՒՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ ՅԵՎ ԽՈՐՀՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ ՊԱՀԵԼՈՒ ՅԵՎ ՄԹԵՐՄԱՆ ԿԵՏ ՏԵՂԱՓՈԽԵԼՈՒ ԿԱՆՈՆՆԵՐԸ

12. Փաթեթ արած մորթիները դարսվում են մաքուր եւ փակ շենքում, հատակի կամ տախտակամածի վրա՝ 4—5 հատ իրար վրա: Ձմեռը մորթիները պետք է պահել այնպիսի շենքում, վոր չսառչեն:

13. Չոր հումքը պետք է պահվի մաքուր (փոշ փոշոտ) եւ չոր շենքում, տախտակամածի վրա, վորպեսզի չխոնավանա:

2ի կարելի պահել չորացրած մորթիները սառեցրած ու թաց՝ աղ արած մորթիների հետ մի շտեբելում: Ձանազան ձևով կոնսերված մորթիները պետք է պահել առանձին-առանձին:

14. Վորպեսզի չորացրած հումքը չխոնավանա, տեղափոխելիս կաշին պետք է սայլի վրա՝ թաց, աղ արածից եւ սառեցրած հումքից առանձին դարսել: Պահելիս եւ տեղափոխելիս չորացրած եւ սառեցրած հումքի հետ պետք է շատ զգուշ վարվել: չի կարելի մորթիների վրայով քայլել, մորթիների վրա նստել, մորթիները ծռել կամ տրորել, վորովհետեւ այդ բոլորից նրանք կոտրտվում են:

15. Տեղափոխելիս, ինչ յեղանակ եւ լինի, պետք է աղած եւ չոր մորթիները ծածկել բրդեղենառով, կլիոնկով կամ, ծայրահեղ դեպքում՝ ռազոժով:

4. ԱՆԱՍՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ-ՍԱՆԻՏԱՐԱԿԱՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆ

16. Արգելվում է քերթել սիբիրախտից, խլախտից, կատաղությունից, վատորակ առյուկից խոշոր յեղջյուրավոր անասունների ժանտախտից, սիպտոմատիկ կարբունկուլից, վոչխարների բրդադզոտից եւ աֆրիկական խլախտից սատկած անասունների մորթիները:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ.— Հիշյալ հիվանդութիւն-

ների դեպքում անասունների մարմինները մորթու հետ միասին պետք է վռնջացնել այրելով, կամ ոգտագործել ավտոկլավներում յեփելով 4 մթնոլորտի տակ առնվազն 4 ժամվա ընթացքում կամ, ծայրահեղ դեպքում, պետք է թաղել հատուկ անասնադերեղմանոցներում առնվազն յերկու մետր խորությամբ, դիակը նախքան թաղելը պետք է այրել, կամ նրա վրա շաղ տալ հանգած կիր:

17. Պիրոպլազմոզի և տրիպանոզեմոզի տեսակետից անբարեհոս վայրերի սատկած անասուններից քերթած մորթիներն ազվում կամ լավ չորացվում են այնպիսի տեղերում, ուր կենդանիները չկարողանան մուտք գործել, իսկ տրիպանոզեմոզի դեպքում՝ փակ շենքերում:

18. Թոքախտով (տուբերկուլյոզով), անտիկոմեկոզով և բատրիոնոկոզմոզով հիվանդ անասունների դիակներից մորթիները քերթվում են ազատ կերպով:

19. Այլ վարակիչ հիվանդութիւններով հիվանդ անասունների մորթիները յենթարկվում են համապատասխան վետանմշակման, ըստ անասնաբուժի ցուցմունքների:

20. Ձեռքի վրա վերքեր, ճանկավածքներ և կաշվի այլ վնասվածքներ ունեցող անձնավորութիւններին չի թույլատրվում վարակիչ հիվանդութիւններից սատկած անասունների մարմնից մորթին քերթել:

ԾԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ.— Բրուցելյոզով վնասված անասունների դիակից մորթին քերթել կարելի չէ միայն ուետինե ձեռնոց հագած:

21. Արգելվում է մորթիների հետ միասին միևնույն սայլով տեղափոխել մշնդամթերքներ, անասունի կեր և տնային զանազան պիտույքներ:

Այն սայլերը, բրեզենտները, կլիոնկաները և ռազոժը, վորոնք ոգտագործվել են մորթիներ տեղափոխելու ժամանակ, պետք է մորթիները տեղափոխելուց հետո յենթարկել համապատասխան ախտահանման՝ անասնաբուժի ցուցմունքով, տրանսպորտի տիրոջ հաշվին (ԽՍՀՄ ԱՌԺԿ-ի կաշվեհումքի պահեստները և հումք վերամշակող և պահող այլ ձեռնարկութիւններն անվտանգ դարձնելու վերաբերյալ՝ վորոշումը):

22. Այն բանվորները, վորոնք քերթում են սատկած անասունների մորթիները և հումքը մաքրում են ճարպից, պետք է ունենան արտհագուստ, համաձայն աշխատանքի պաշտպանության պահանջների:

23. Սույն հրահանգում նշած կետերը չկատարողները կենթարկվեն պատասխանատվության՝ ըստ որենքի:

ԺԿԽ-ի կոմզագին կից հոլմքի վորակի

Պետտեսչութուն՝ Ստուկայի

ԽՍՀՄ-ի Խորհրտախոսութունների ժողկոմատի

հայթայթման հսկողութուն

սեկտորի վարիչ՝ Գյուլիբա

ԽՍՀՄ-ի Հողժողկոմատի Անտոնարուժական

խարչության պետ՝ Վենգերով

Սայուզգազոտկոմի

կառավարչի տեղակալ՝ Բուլմակին

3428

9562 15 407.

ИНСТРУКЦИЯ

По се'емке, консервировке, хранению и
сдаче кожсырья для совхозов, животновод-
ческих товарных ферм и колхозов